

Dr. Yılmaz Argüden

Yaşam kalitesi

Yaşam kalitesi tanımı ve ölçülmesi güç bir kavram. Çünkü birbirinden farklı birçok boyutu içeriyor ve zaman, mekan ve kişiye göre farklılık gösteriyor. Bu nedenle, yaşam kalitesi göreceli, öznel bir kavramdır. Ancak, yaşam kalitesini “insanların birey ve topluluk olarak özlemlediklerini gerçekleştirebilmeleri” olarak tanımlamak bu dinamikliği, göreceliliği ve özneliği de içinde barındırıyor. Çünkü, insanoğlunun belki de en önemli özelliklerinden birisi bulduğuyla yetinmeyip, her zaman daha iyisine özlem duymasıdır. Gelişmenin temeli, bu daha iyiyi arama dürtüsüdür.

Ancak, insanın bu özelliği aynı zamanda yaşam kalitesinin hiçbir zaman yakalanamayacak, bir “nirvana” olmasına; sadece belli bir zaman kesitinde başkalarıyla göreceli olarak değerlendirilen bir kavram olmasına neden oluyor. Çünkü, dün “mükemmel” olarak nitelendirilen bir ürün veya hizmet, ona alışılınca “normal”, daha iyisi bulununca da “yetersiz” olarak nitelendirilir. Dolayısıyla, müşterilerin, vatandaşların, kısacası insanların sürekli olarak yükselen beklentilerine cevap verebilmek için insanların da, kurumların da sürekli olarak kendilerini yenilemeleri, kendilerini aşmaları, yaşam kalitesini yükseltmeye çalışmaları gerekiyor.

Bu nedenle yaşamda kaliteyi yakalama çabası, insanın her zaman daha iyiyi arama güdüsünü karşılama çabasıdır. Peki, insan yaşamda neleri arar? İşte bu sorunun cevabı binlerce yıldır, filozofları, bilim adamlarını, devlet adamlarını uğraştıran, her insanın kendisine zaman zaman sorduğu, ancak tek bir cevabı olmayan

bir soru. Hatta farklı dini inançların bile ‘nirvana’ için farklı tanımları var. Zaten yaşamı tanımlayan da bir çok boyut var: insanın (i) yemek, su, barınma, uyku, sex gibi biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması, (ii) güvenlik, tehlikelerden korunma ihtiyaçlarının karşılanması, (iii) bir gruba ait olma, aile, ilişki kurabilme, sevgi görme ihtiyaçlarının karşılanması, (iv) bağımsız davranabilme, toplumda saygın bir konum elde edebilme, başarılı olabilme ihtiyaçlarının karşılanması, (v) bilgi ve deneyimini geliştirme, yaşamda anlam bulabilme gibi zihinsel ihtiyaçlarının karşılanması, (vi) güzellik, sanatsal zenginlik gibi estetik ihtiyaçlarının karşılanması, (vii) kendini geliştirme, farklı

deneyimler edinebilme gibi güdülerinin karşılanması, (viii) başkalarının kendilerini geliştirebilmelerine yardımcı olabilme güdülerinin karşılanması gibi.

Bu nedenle, bir toplumdaki yaşam kalitesinden bahsedilirken sadece yaşam süresinin uzunluğu veya gelir düzeyinin yüksekliği değil, tüm bu boyutlardaki çeşitliliğin ve elde edilen düzeyin de ifade edilmesi gerekiyor. Üstelik, bir toplumdan bahsederken sadece en iyilerin ulaştıkları seviye değil, aynı zamanda ortalama insanın ulaştığı seviye ve en mahrum konumda olanların durumlarını da değerlendirmek gerekiyor.

Yaşam kalitesi bir çok farklı boyutu içermesi nedeniyle sağlıktan mimariye, kozmetikten psikiyatriye birçok alanda konferans, seminer ve panellerde ele alınmakta, birçok disiplinin araştırmalarına konu olmaktadır. 3-14 Haziran 1996 tarihinde yapılan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II, İstanbul Deklarasyonu'nun 30 ve 36. maddelerinde yaşam kalitesi şu şekilde tanımlanmıştır:

“(30) Tüm insanların yaşam kalitesi, diğer ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel faktörlerin yanı sıra, köy,

san yerleşmeleri geliştirme çabalarının merkezindedir. Bu nedenle kendimizi, kaliteli eğitimden evrensel ve eşit yararlanmaya, beden, ruh ve çevre sağlığında erişilebilecek en yüksek standartları gerçekleştirmeye, temel sağlık hizmetlerine eşit erişime, ırk, ulusal köken, cinsiyet, yaş ve özrürlük ayırımı gözetmeksizin, ortak ve özel kültürlerimize saygı duyarak ve geliştirerek, konut dahil olmak üzere toplumsal ve ekonomik koşullara ilişkin eşitsizlikleri gidermek için özellikle gayret sarf etmeye adanıyoruz.”

Yaşam kalitesini ölçme çabaları gösterenlerin başında uluslararası kuruluşlardan OECD ve Birleşmiş Milletler geliyor. Sosyal göstergelerde olması gereken özellikleri büyük ölçüde karşılayan her yıl düzenli olarak yeniden hesaplanarak yayınlanan verilerin, göstergelerin en sağlıklı kaynağı bugün de İnsani Gelişim Raporları'dır. 1990 yılında ilk çıkışından bu yana UNDP yıllık raporlarında toplumsal gelişmeyi ölçmek, derecelendirmek, başka ülkelere göre kıyaslamak üzere çok sayıda bileşik endeks kullanılmış ve geliştirilmiştir. Bunlardan İnsani Gelişim Endeksi üç göstergeye dayanmaktadır:

Yaşam kalitesini artırabilmek yaşamın her alanını içeren bir toplumsal hareketi gerektirir. Bir yandan her günün bir öncekinden daha iyi geçebilmesi için gerekli adımların toplumun her kesimi tarafından atılması sağlanırken, diğer taraftan da gerçekçi ama zorlayıcı beklentilerin oluşturulmasına önem verilmesi hem toplumsal gelişim hızının artırılmasına, hem de bu gelişim süreci içerisinde toplumsal mutluluk düzeyinin ve motivasyonun yüksek tutulmasına yardımcı olur.

kasaba ve kentlerimizin fizik koşullarına ve mekansal karakteristiklerine bağlıdır. Kentlerin yerleşim düzeni ve estetiği, toprak kullanma biçimleri, nüfus ve yapı yoğunlukları, ulaşım, temel mal, hizmet ve kamu hizmetlerine erişim kolaylığı ve halka açık tesisler, yerleşmelerin yaşanabilirliğini hayati biçimde etkileyen unsurlardır.”

“(36) İnsan sağlığı ve yaşam kalitesi, sürdürülebilir in-

(1) Uzun ve sağlıklı ömür (doğumda yaşam beklentisi)

(2) Bilgi (knowledge) (yetişkinlerin okuma yazma oranı ve genel okullaşma oranı)

(3) Yaşam standardı (satın alma gücü paritesine göre reel gayri safi yurtiçi hasıla) ile ölçülmektedir.

Ancak, bu boyutlara önemli birkaç kavramın daha dahil edilmesi gerekir. Örneğin, yaşam kalitesinin önemli bir boyutu da **güvenlik**dir. Güvenlik kavramını sadece ulusal güvenlik veya asayiş korumak olarak değil, aynı zamanda insanların incinme, kaza, afet, açlık, işsizlik, hastalık ve şiddetten korunması olarak da değerlendirmek gerekir. Nitekim, ulusal tehditler açısından çok

güvenli bir ülkede pek çok güvensiz insan bulunabilir. Bu nedenle, yaşam kalitesinin önemli bir boyutu da **yaşam güvenliğini içeren yeni ve genişletilmiş bir güvenlik ortamı oluşturulmasıdır**.

Yaşam kalitesini belirleyen önemli boyutlardan birisi de adil bir ortamda yaşayabilmektir. **Adalet**, insanın en köklü ihtiyaçlarından biridir. Haksızlığa uğradığımız duygusuna bir kere kapıldık mı, yaşamımıza kalite katan hiçbir şey zevk vermez olur. Adalet her bireyin, toplumun ve devletin saygı göstermesi gereken bir ilkedir. Adalet yalnızca eşit haklar veya yasaların herkese aynı şekilde uygulanması değildir, aynı zamanda gerçek **fırsat eşitliği** demektir.

Yaşam kalitesini belirleyen boyulardan birisi de **insan haklarına saygıdır**. Geleneksel olarak insan hakları, hiç kimsenin cins, renk, ırk, dil, din, sosyal sınıf ya da politik inançlarından ötürü ayrımcılığa uğramaması temel ilkesine dayanır. Demokrasi de genel olarak oy verme hakkı, düşüncesini ifade etme özgürlüğü ve benzeri haklarla tanımlanır. Oysa artık insan hakları da, demokrasi de bunların ötesine geçiyor. Artık **esas olan, insanların geleceklerini biçimlendirmede söz sahibi olmasıdır, kendilerini ilgilendiren konularda** karar alma süreçlerine katılabilmesidir. Modern çağın insan hakları ve demokrasi kavramlarının içeriği budur. Yönetim kavramından, katılımı ve karşılıklılığı ifade eden “yönetişim” kavramına geçişin temelinde de bu dönüşüm vardır.

Ancak, toplumsal açıdan yaşam kalitesini değerlendirirken sadece belli bir zaman kesitindeki durumu değil,

aynı zamanda gelecek nesiller için nasıl bir ortam hazırlandığı konusu da değerlendirilmelidir. Zenginliğini sadece zevk ve sefa için kullanıp, gelecek nesillerin yetiştirilmesine yeterli kaynak ayırmayan veya bugünkü zenginlik için çevreyi kirletmekten çekinmeyip gelecek nesillere çözülmesi güç sorunlar bırakan toplumların da yaşam kalitesinin iyi olduğu söylenebilir mi? Bu nedenle, yaşam kalitesinin en temel boyutlarından birisi de **sürdürülebilirliktir**.

Yaşam kalitesini belirleyen bir boyut da **sorumluluk üstlenerek başkaları için faydalı olabilmektir**. Çünkü, paylaşma ve yardım davranışları ve bu davranışların sonucunda kişinin hissettiği manevi tatmin duygusu yaşam kalitesini artırır. Toplumsal gelişime katkıda bulunmak üzere gönüllü kuruluşlarda çalışma, onlara katkı yapmak yaşam kalitesini artırır. Yoksul birine yapılan küçük bir yardım, bir çocuğu sevindirmek, bir yaşlıyı karşıdan karşıya geçirmek, tanımadığınız birine yardım etmek gibi küçük iyilikler bile kendimizi daha iyi ve daha güçlü hissetmemizi, sorunlarımızın üstesinden gelebilmemizi kolaylaştırır, kendimizden memnuniyetimizi ve yaşam kalitemizi geliştirir.

Bu nedenle, **yaşam kalitesini artırabilmek yaşamın her alanını içeren bir toplumsal hareketi gerektirir**. Bir yandan her günün bir öncekinden daha iyi geçebilmesi için gerekli adımların toplumun her kesimi tarafından atılması sağlanırken, diğer taraftan da gerçekçi ama zorlayıcı beklentilerin oluşturulmasına önem verilmesi hem toplumsal gelişimin artırılmasına, hem de bu gelişim süreci içerisinde toplumsal mutluluk düzeyinin ve motivasyonun yüksek tutulmasına yardımcı olur.

Tıkmaktan, keyifli yemek yemeğe; örtünmekten, moda oluşturmaya, barınmaktan, estetik değerleri ve uyumu yüksek ortamlarda yaşamaya, zenginleşmekten, paylaşmaya; bilgi edinmekten, bilgi üretmeye; farklılıkları birer zenginlik olarak görebilmeye geçişi sağlayabilmek için benimsememiz gereken ortak bir yönetim anlayışı var: Toplam Kalite Yönetimi. Bu yönetim anlayışı sınırlı kaynakların ortak hedefler doğrultusunda etkin kullanımını sağlamak üzere sonuç ve müşteri odaklı olmayı, sürekli gelişme ve birlikte çalışma kültürünü oluşturmayı, verilere dayalı paylaşımcı bir yönetim anlayışını benimsemeyi, tutarlılığı, adil olmayı, hesap verebilirliği, şeffaflığı, tüm paydaşlar ve gelecek için sorumluluk üstlenmeyi gerektiriyor. Bu nedenle, her birimiz **Ulusal Kalite Hareketine destek vererek yaşam kalitemizi artırma çabalarına hız vermeliyiz**. ■